

## LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 2/2012 vp

### Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta

#### JOHDANTO

##### *Vireilletulo*

Eduskunta on 19 päivänä joulukuuta 2011 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta (HE 138/2011 vp).

##### *Asiantuntijat*

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Matti Marttunen, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Antti Simanainen, sisäasiainministeriö

- käräjätuomari Riitta Savolainen, Helsingin käräjäoikeus
- valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- kihlakunnanvouti Visa Kallio, Helsingin kihlakunnan ulosottovirasto
- poliisitarkastaja Matti Rinne, Poliisihallitus
- asianajaja Tuula Ylinen, Suomen Asianajajaliitto
- professori Kimmo Nuotio
- ma. rikosoikeuden professori Jussi Tapani.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut  
- keskusrikospoliisi.

#### HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain kätkemis- ja rahanpesurikoksia koskevaa lukua.

Rankaiseminen rahanpesusta mahdollistettaisiin laissa tarkemmin säädetyissä tilanteissa myös silloin, kun rahanpesijä on ollut itse osallinen rahanpesua edeltävään esirikokseen. Lisäksi esirikoksen asianomistajan vahingon-

korvaus ja rahanpesuun liittyvä menettämis seuraamus sovitettaisiin yhteen siten, että asianomistajan oikeudet turvattaisiin nykyistä paremmin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 2012.

#### VALIOKUNNAN KANNANOTOT

##### *Perustelut*

Rahanpesussa on kyse rikollisesta toiminnasta lähtöisin olevan varallisuuden muuntamisesta tai siirtämisestä lailliseen liiketoimintaan niin, että rahojen todellinen alkuperä peitetään.

Rahanpesu on säädetty rangaistavaksi rikoslain 32 luvun 6 §:ssä. Kriminalisoinnin tarkoitus on suojata laillista taloutta.

Rahanpesua koskevien rikoslain säännösten muutostarpeita on arvioitu kahdessa vaiheessa.

Vuonna 2010 rahanpesun tunnusmerkistöä tarkistettiin lisäämällä teko tavaksi "hallussapito" ja tarkoitusta koskeva lisämääre "hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä". Lisäksi mahdollistettiin kansainvälinen oikeusapu rahanpesurikoksissa nykyistä laajemmin. Nämä muutokset ovat tulleet voimaan 1.6.2011.

Nyt käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä on kyse rahanpesurikoksia koskevan hankkeen viimeisestä vaiheesta. Esitys koskee keskeisesti niin kutsutun itsepesun rangaistavaksi säätämistä. Itsepesulla tarkoitetaan menettelyä, jossa rahanpesua edeltävän rikoksen (nk. esirikoksen) tekijä pesee omalla rikoksellaan saamaansa omaisuutta tai rikoshyötyä. Esityksen taustalla on OECD:n yhteydessä työskentelevän rahanpesun vastaisen työryhmän (FATF) esittämä toistuva kritiikki siitä, ettei itsepesua ole Suomen lainsäädännössä säädetty rangaistavaksi. Suurin osa Euroopan maista on kriminalisoinut itsepesun.

Rahanpesu on rikoslaissa määritelty liitännäiseksi teoksi, joka aina edellyttää esirikosta, jolla saadaan se omaisuus tai hyöty, jota myöhemmin pestään. Jos rahanpesijä on itse osallinen kyseiseen esirikokseen, häntä ei nykyisin tuomita rahanpesusta. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan rahanpesu on tällöin esirikoksen rankaisematon jälkiteko. Tämä perustuu näkemykseen siitä, että rahanpesu tulee riittävästi arvosteluksi jo esirikoksesta rangaistaessa, sillä rahanpesu on otettu huomioon esirikosten rangaistusasteikossa.

Nykytila huomioon ottaen itsepesun rangaistavaksi säätäminen edellyttää sen huolellista arvioimista, onko tällainen sääntely tarpeen ja muodostavatko rikosoikeudelliset periaatteet esteen tällaiselle sääntelylle. Lakivaliokunnan käsitteilyssä on käynyt selkeästi ilmi, että itsepesun rangaistavaksi säätämisessä on kyse monimutkaisesta asiakokonaisuudesta.

Lakivaliokunta on esitystä harkittuaan päättänyt kannattamaan itsepesun säätämistä rangaistavaksi. Asian arvioinnissa valiokunta on antanut erityistä merkitystä sille, että rangaistavuuden alan laajentaminen on rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentissa tehty suppeasti ja rajoi-

tetuin edellytyksin: itsepesusta voitaisiin jatkossa tuomita, jos rahanpesurikos on törkeä ja muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Lähtökohtana säilyisi siten jatkossakin se, että itsepesu on esirikoksen rankaisematon jälkiteko, ja rahanpesurikosten rangaistavuuden alaa laajennettaisiin vain kaikkein moitittavimpiin tekoihin.

Esityksen tarkoituksena on paikata nykytilaa erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa rahanpesijän osallisuus esirikokseen on vähäinen. Nykyisin rahanpesijä voi tällaisessakin tapauksessa pestä esirikoksella saatua rahaa ilman rangaistusuhkaa rahanpesusta, vaikka hän olisi toiminut vain vähäisenä avunantajana esirikokseen. Tätä voidaan pitää epäkohtana erityisesti torjuttaessa kansainvälistä huumausainerikollisuutta ja muuta järjestäytyneitä talousrikollisuutta. Sitä, kuinka yleisiä vähäisen avunantajan tapaukset käytännössä ovat, ei ole järjestelmällisesti tutkittu, mutta nykytilan ongelmallisuus on havaittu esitutkinta- ja syyttäväviranomaisten käytännön toiminnassa.

Rikosoikeudelliset periaatteet eivät valiokunnan näkemyksen mukaan muodosta estettä rahanpesurikosten rangaistavuuden alan laajentamiselle itsepesuun siten kuin esityksessä on ehdotettu, sillä edellä mainituissa tapauksissa on mahdollista katsoa, että rahanpesu ei tule otetuksi riittävästi huomioon esirikoksesta rangaistaessa. Itsepesun rangaistavaksi säätäminen esitetyllä tavalla ei olisi myöskään vastoin nk. *ne bis in idem* -kieltoa, koska valiokunnan näkemyksen mukaan kyse ei olisi tuomitsemisesta kahdesti "samasta teosta".

Edellä olevan perusteella lakivaliokunta puoltaa rahanpesurikosten rangaistavuuden laajentamista itsepesuun esityksen mukaisesti. Valiokunnalla ei ole huomauttamista itse säännösehdotuksen sisältöön.

Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota esirikoksen syyksilukemiseen ja vanhentumiseen, sillä nämä kysymykset ovat valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden keskuudessa herättäneet erisuuntaisia näkemyksiä. Hallituksen esityksen

perustelujen mukaan rahanpesusta tuomitseminen ei edellyttäisi, että myös esirikos syyksiluetaan, vaikka se olisi esitetyn säännöksen nojalla mahdollista. Se, syyksiluetaanko molemmat teot vai ei, jäisi siten perustelujen mukaan oikeuskäytännön varaan. Esitystä edeltäneessä työryhmän mietinnössä sen sijaan katsottiin, että itsepesusta tuomitseminen edellyttäisi, että myös esirikos syyksiluetaan. Tällaisesta rajauksesta on siten esityksessä luovuttu. Esityksen perusteluista ilmenee myös, että niissä tilanteissa, joissa itsepesusta voidaan esityksen mukaan tuomita, itsepesu olisi rangaistavaa siitä riippumatta, onko esirikos vanhentunut.

Lakivaliokunta yhtyy esityksen perusteluista ilmenevään näkemykseen siitä, että on jossain määrin periaatteellisesti pulmallista lähteä siitä, ettei itsepesusta tuomitseminen edellytä esirikoksen syyksilukemista. Tämä johtuu siitä, että itsepesu on kiinteässä yhteydessä esirikokseen, minkä vuoksi on mahdollista katsoa, ettei itsepestävää rahaa ole, jos esirikosta ei lueta syyksi. Valiokunnan mukaan on kuitenkin painavia perusteita sille, ettei aseteta tiukkoja vaatimuksia siitä, että esirikos tulisi syyksilukea ja että se ei saisi olla vanhentunut. Voidaan ensinnäkin todeta, ettei tällaisia vaatimuksia ole oikeuskäytännössä asetettu muissakaan rahanpesutapauksissa, joissa rahanpesijä on syyllistynyt vain rahanpesuun olematta osallinen esirikokseen. Valiokunnan mielestä itsepesutilanteisiin on johdonmukaisuus- ja selkeyssyistä perusteltua soveltaa samoja periaatteita kuin normaaliin rahanpesuun, jollei ole painavaa perustetta poiketa tästä. Tämä helpottaa rahanpesusäännösten tulkitsemista ja soveltamista käytännössä.

Koska rahanpesun rangaistavuus edellyttää lain mukaan rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai näiden tilalle tulleeeseen omaisuuteen kohdistuneita toimia, esirikos on kuitenkin käytännössä tarpeen tutkia tämän edellytyksen täyttymisen selvittämiseksi. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että esirikos tulisi myös lukea syyksi. Tällainen vaatimus ei olisi myöskään prosessiekonomisesti järkevä erityisesti niissä tapauksissa, joita itsepesu esityksen mukaisesti koskisi, eli tapauksissa, joissa on

kyse törkeästä rahanpesusta ja osallisuus esirikokseen on vähäinen. Tällaisissa tapauksissa on sen sijaan perusteltua ja tarkoituksenmukaista, että voimavaroja kohdennetaan moitittavimman rikoksen selvittämiseen. Lisäksi vaatimukset esirikoksen syyksilukemisesta ja siitä, ettei se saisi olla vanhentunut, olisivat valiokunnan mielestä juuri esityksessä tarkoitettuja tapauksia ajatellen ongelmallisia ja saattaisivat vesittää sääntelyn tarkoitusta, jos lievemmin rangaistava esirikos jatkossakin estäisi ankarammin rangaistavasta törkeästä rahanpesusta tuomitsemisen. Esimerkiksi osallisuuden myöntäminen vähäiseen esirikokseen, joka on vanhentunut, voisi johtaa siihen, ettei törkeästä rahanpesusta voitaisi tuomita.

On myös otettava huomioon, että huumausaine- ja talousrikollisuus on yhä järjestäytyneempää ja rajat ylittävää, jolloin esirikokset ja rahanpesurikokset voidaan tehdä eri maissa. Jos itsepesusta tuomitseminen edellyttäisi esirikoksen syyksilukemista, saattaisi tämä vaatimus johtaa siihen, ettei Suomessa voitaisi tuomita itsepesusta. Esimerkiksi toiseen valtioon kohdistunutta verorikosta ei voida syyksilukea Suomessa.

Vaatimus esirikoksen syyksilukemisesta saattaisi myös olla vaikeasti tulkittavissa tuomion oikeusvoimaa koskevien oppien kannalta ja aiheuttaa riskin hankalista tuomion purkutilanteista. Tällainen tilanne saattaisi syntyä esimerkiksi silloin, kun esirikoksesta on tuomittu lainvoimainen rangaistus ja myöhemmin ilmenee esirikosta ankarammin tuomittava itsepesuna tuomittava rahanpesurikos. Esirikosta koskeva tuomio saatettaisiin joutua purkamaan yhteisen rangaistuksen tuomitsemiseksi molemmista rikoksista.

Valiokunnan käsityksen mukaan rikoslain 6 ja 7 luvun säännökset mahdollistavat oikeudenmukaisten rangaistusten määräämisen rikoskokonaisuudesta. Jos esirikos luetaan syyksi, rangaistuksen mittaamisessa tulee ottaa huomioon esirikoksen ja itsepesun muodostama rikoskokonaisuus. Jos itsepesu on tässä kokonaisuudessa moitittavampi osa, rangaistuksen mittaamisessa on lähtökohtana rahanpesurikok-

sesta aiheutuva ankarampi rangaistus. Sellaisessa tapauksessa, jossa esirikosta ei lueta syyksi tai se on vanhentunut, rangaistus määrätään vain rahanpesurikoksen perusteella.

Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa näkemyksensä myös, että itsepesun syyteoikeus vanhenee itsenäisesti esirikoksen syyteoikeuteen nähden. Tämä näkemys noudattaa vakiintunutta kotimaista ja kansainvälistä tulkintaa. Vanhentumisajan alkamisen kannalta merkitystä on rikoksen tekohetkellä. Rahanpesurikoksen tekohetken osalta valiokunta viittaa korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2006:39, jonka mukaan rahanpesurikoksen tunnusmerkistön täyttyminen kannalta ei ole merkitystä sillä, ryhtyykö tekijä omaisuuden haltuun saamisen jälkeen vielä joihinkin muihin toimenpiteisiin saman omaisuuden tai sen osan suhteen vai pitääkö hän omaisuutta vain hallussaan. Rikoksessa ei myöskään ole kysymys sillä aikaansaadun laittoman tilan ylläpitämisestä, eikä tekoa siten voida pitää niin sanottuna jatkuvana rikoksena, jollaisen kohdalla tekoaika päättyisi vasta tuollaisen olotilan lakatessa. Ratkaisussa todetaan edelleen, että samojen varojen säilyttäminen ja siirtäminen edelleen eivät ole myöskään merkinneet sellaisia uusia tekoja, jotka voitaisiin ja tulisi katsoa osaksi samaa, rahojen vastaanottamisella alkanutta rikosta ja joilla sen vuoksi voisi olla rikoksen tekoaikaa pidentävä vaikutus. Ratkaisusta näin ollen ilmenee, että rahanpesun tunnusmerkistön kerran täytyttyä samaan rikoshyötyyn kohdistuvia saman tekijän suorittamia uusia toimia ei lähtökohtaisesti voida arvioida enää alkuperäisestä rahanpesuteosta erillisinä rikoksina, koska tekijä voi pestä samaa omaisuutta vain kerran.

Rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän taannehtivuuskiellon mukaan rikoksesta ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin siitä on tekohetkellä laissa säädetty. Selvyyden vuoksi lakivaliokunta toteaa, että ehdotettua rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momenttia voidaan soveltaa vain sellaisissa tapauksissa, joissa kaikki rangaistavuuden perustavat seikat ajoittuvat lain voimaantulon jälkeen. Säännöksessä tarkoitetun rikoskokonaisuuden on siten kokonaisuudessaan ajoituttava lain voimaantulon jälkeen.

Rahanpesun kohteen menettämisseuraamusta koskevan rikoslain 32 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan omaisuus, joka on ollut 6, 7, tai 9 §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena, on tuomittava valtiolle menetetyksi. Momentin sanamuoto on pakottava. Hallituksen esityksessä esitetään nyt, että pykälään lisätään *uusi 3 momentti*, joka mahdollistaa menettämisseuraamuksen yhteensovittamisen esirikoksen asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen kanssa. Valiokunta pitää muutosta kannatettavana, sillä se parantaa esirikoksen asianomistajan asemaa. Yhteensovittamisen mahdollistavan nimenomaisen sääntelyn tarve on noussut esiin pohdittaessa rahanpesurikosten rangaistavuuden alan laajentamista itsepesuun. Uusi 3 momentti on kuitenkin kirjoitettu tätä yleisempään muotoon, mikä mahdollistaa säännöksen soveltamisen myös muissa tapauksissa.

### **Päätösehdotus**

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

*että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana.*

Helsingissä 16 päivänä maaliskuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

|      |                         |                            |
|------|-------------------------|----------------------------|
| pj.  | Anne Holmlund /kok      | Kristiina Salonen /sd      |
| vpj. | Lars Erik Gästgivers /r | Kari Tolvanen /kok         |
|      | Johanna Jurva /ps       | Ari Torniainen /kesk       |
|      | Markku Mäntymaa /kok    | Kaj Turunen /ps            |
|      | Aino-Kaisa Pekonen /vas | Peter Östman /kd           |
|      | Jaana Pelkonen /kok     | vjäs. Raimo Piirainen /sd. |
|      | Arto Pirttilahti /kesk  |                            |

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.